

Сушик Н. С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект / Н. С. Сушик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки : [зб. наук. праць]. Сер.: Педагогічні науки. – 2014. – № 1 (278). – С. 188–193.

УДК 37.013.42:379.8 – 053.6

Наталія Сушик – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та
педагогіки вищої школи

Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Сушик Н. С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект.

У статті визначено проблеми, які виникають у соціалізації молоді, закономірності, принципи, особливості дозвілля молоді; обґрунтовано сутність, мету, завдання, основні напрямки соціальної роботи в сфері дозвілля молоді.

Ключові слова: молодь, соціальне становлення молоді, соціальна робота з молоддю, дозвілля, закономірності, принципи дозвілля, особливості дозвілля молоді, мета, завдання, основні напрями соціальної роботи в сфері дозвілля молоді.

Сушик Н. С. Социальная работа в сфере досуга молодежи: теоретический аспект.

В статье определены проблемы, которые возникают в социализации молодежи, закономерности, принципы, особенности досуга молодежи; обосновано сущность, цель, задание, основные направления социальной работы в сфере досуга молодежи.

Социальная работа в сфере досуга молодежи, направленная на социальную поддержку молодежи, обеспечение ее прав и свобод, улучшение качества жизнедеятельности, удовлетворение интересов и потребностей.

Основными заданиями социальной работы в сфере досуга молодежи является: распространение просветительских и культурно-образовательных знаний; формирование здорового образа жизни; информирование по вопросам трудоустройства и содействие в этом; подготовка к семейной жизни и формирование осознанного отцовства; осуществление социально-профилактической работы относительно предотвращения негативных явлений и их преодоление; содействие молодежи в реализации собственных социально значимых инициатив и проектов; формирование культуры досуговой деятельности.

Ключевые слова: молодежь, социальное становление молодежи, социальная работа с молодежью, досуг, закономерности, принципы досуга, особенности досуга молодежи, цель, задание, основные направления социальной работы в сфере досуга молодежи.

Sushyk N. S. Social work is in the sphere of leisure of young people: theoretical aspect.

In the article certainly problems, which arise up in socializations young, conformities to law, principles, features of leisure of young people; grounded essence, purpose, task, basic social work assignments in the sphere of leisure of young people.

Social work is in the sphere of leisure of young people, directed on social support of young people, providing of its rights and freedoms, improvement of quality of vital functions, satisfaction of interests and necessities.

The basic tasks of social work in the sphere of leisure of young people is: distribution of elucidative and cultural and educational knowledge; forming of healthy way of life; informing is on questions employment and assistance herein; preparation is to domestic life and forming of the realized paternity; realization of social prophylactic work is in relation to prevention of the negative phenomena and their overcoming; an assistance young people is in realization of own socially meaningful initiatives and projects; forming of culture of leisurely activity.

Key words: young people, social becoming of young people, social work with young people, leisure, conformities to law, principles of leisure, feature of leisure of young people, purpose, task, basic social work assignments in the sphere of leisure of young people.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розвиток соціальної роботи в Україні за останнє десятиріччя характеризується переосмисленням традиційних підходів до роботи з молоддю, значними змінами та новаціями в цій сфері. Це у свою чергу обумовлює необхідність її теоретичного обґрунтування, вимагає розробки нових форм, методів, засобів соціального виховання молоді з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей, сучасних технологій соціально-педагогічної діяльності, творчого потенціалу дозвілля.

Дозвілля сучасної молоді залежить від загального бюджету часу людини та його поділу на навчальний (робочий) та позанавчальний (позаробочий), витрат на сон, споживання їжі, сімейно-побутові потреби, рівня соціального, культурного, медичного обслуговування, транспортного сполучення. Збільшення часу для дозвілля молоді можливе за умов скорочення часу для навчання або роботи, вдосконалення діяльності засобів масової комунікації, соціальних, транспортних, оздоровчих та інших служб.

Тенденція до збільшення вільного часу молоді відкриває перед фахівцями з соціальної роботи у сфері дозвілля нові перспективи, визначає актуальні завдання, висуває вимоги до якісного та змістового його наповнення, застосування видів та форм дозвіллевої активності.

Аналіз останніх наукових досліджень з проблеми. Сфера дозвілля молоді завжди була об'єктом наукового інтересу. Теоретичне та практичне значення становлять результати наукових досліджень сучасних учених, які зробили значний внесок для вдосконалення соціальної роботи в сфері дозвілля молоді, зокрема: специфіка та зміст молодіжного дозвілля (І. В. Белецька), структура й організаційні особливості дозвіллевої діяльності молоді (В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк), соціально-педагогічна організація

дозвілля учнівської молоді (Р. Н. Азарова), специфіка дозвіллевої роботи з молоддю (І. В. Петрова), теоретико-методологічні та методичні засади педагогічної діагностики організації дозвілля (В. В. Кірсанов), форми й методи організації дозвілля молоді (І. В. Белецька, Т. С. Гаміна, С. Я. Харченко, Л. Шелестова, Н. Ярکا), соціальна значущість культурно-дозвіллевих установ в організації вільного часу молоді (І. В. Белецька, І. В. Петрова).

Мета статті – визначити мету, завдання, основні напрями соціальної роботи у сфері дозвілля молоді.

Виклад основного матеріалу. Молодь є майбутнім держави, її інтелектуальним потенціалом, основою економічного, політичного та суспільного життя.

Молодь – диференційована соціальна група, яка набуває рис соціальної спільноти та має специфічні соціальні, культурні, психологічні й інші особливості, у тому числі й способу життя, перебуває у процесі соціалізації, має свій соціальний вік і відповідно до потреб часу має бути творцем або зачинателем нової соціальної та культурної реальності [4, 150].

Закон України “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні” визначає: **молодь** – громадяни України віком від 14 до 35 років.

Соціальне становлення молоді – процес різнобічного включення молоді в життєдіяльність суспільства як системи, сприйняття її як елементу цієї системи.

Проблеми, що виникають у процесі соціалізації молоді, поділяються вітчизняними науковцями на дві групи:

1) *соціальні молодіжні проблеми* – визначення ролі та місця молоді в сучасному суспільстві; формування ціннісних орієнтацій молодих людей і їх моральних пріоритетів; становище на ринку праці; забезпечення молоді певного освітнього рівня; політичні орієнтації та електоральна поведінка молоді;

2) *особистісні проблеми молоді* – пошук сенсу життя; професійне самовизначення; кохання; створення власної сім'ї; усвідомлене та відповідальне батьківство; взаєностосунки з дорослими й однолітками; здоров'я молодих людей [4, 151].

Закон України “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” визначає термін **“соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю”** як діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ, що здійснюють соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю, а також фахівців з соціальної роботи та волонтерів, яка спрямована на соціальну підтримку сімей, дітей та молоді, забезпечення їхніх прав і свобод, поліпшення якості життєдіяльності, задоволення інтересів та потреб.

Сферами здійснення соціальної роботи з молоддю є: громадська; економічна; оздоровча; освітня; виховна; культурна; дозвіллева.

На думку Н. О. Максимовської, **дозвілля в соціально-педагогічному контексті** – це сфера соціального буття, що вимірюється кількісним та якісним критеріями, у якій особистість здійснює власний вибір, визначається щодо культурних уподобань [5, 40].

І. В. Петрова визначає специфічні ознаки дозвілля, пріоритетними серед яких є:

- свобода від обов'язків (дозвілля передбачає звільнення людини від тих функцій, що покладають на неї різні соціальні інститути (сім'я, освітній заклад, професійна група, конфесійна община, громадська організація);
- свобода вибору дозвіллевої діяльності (дозвіллева діяльність, в основному залежить, не від зовнішніх, а від внутрішніх потреб і мотивів людини);
- добровільна участь в дозвіллевій діяльності (дозвіллева ініціатива виявляється в свідомій, добровільній діяльності, що співпадає з інтересами й уподобаннями людини);
- бажання отримати радість та задоволення від вільної реалізації функціональних можливостей – фізичних, інтелектуальних, емоційних;
- самодостатність та самоцінність;

- компенсаційність дозвілля (виявляється у самоствердженні та реалізації творчого потенціалу людини, який не може розкритись у професійній, освітній, сімейній сферах) [6, 8].

На думку В. Й. Белецької, дозвілля молоді істотно відрізняється від дозвілля інших вікових груп через її специфічні духовні та фізичні потреби, властиві їй соціально-психологічні особливості:

1. Дозвілля молоді, меншою мірою, ідеологізоване, комерціалізоване, ніж інші сфери, піддається регулюванню, що відповідає потребам суспільства, зацікавленого у всебічно розвинутій особистості молодої людини.

2. Дозвілля молоді не обмежується чіткими рамками щодо видів зайнятості, поведінки, найбільшою мірою здатне швидко реагувати на потреби, що змінюються, і відповідати бажанням, що виникають, у молодого покоління [3, 38].

3. Дозвілля молоді характеризується: підвищеною емоційністю; фізичною рухливістю; динамічною зміною настроїв; інтелектуальною сприйнятливістю; насиченістю інформацією; пошуковою активністю; розважальністю; можливістю творчості й пізнання нового.

Закономірності дозвілля полягають в тому, що:

- дозвіллева діяльність здійснюється у вільний для молодої людини час, надає свободу вибору дозвіллевих занять та участі в них, зміст дозвіллевої діяльності нерегламентований і не запрограмований;

- багатоманітність видів дозвіллевої діяльності дозволяють їх інтегрувати, створюють можливості для вияву й розвитку творчого потенціалу молодої людини, залучення до кращих досягнень вітчизняної та світової культури;

- міжособистісне культурне спілкування на дозвіллі посилює привабливість дозвіллевої діяльності для молодої людини і відкриває можливості для розвитку культури особистості;

- самодіяльна й ініціативна основа дозвіллевої діяльності передбачає активну участь особистості в дозвіллевих заходах;
- дозвілля створює умови для духовного розвитку особистості, обміну, засвоєння та створення нових духовних цінностей;
- дозвілля є засобом соціалізації особистості; завдяки участі в дозвіллевій діяльності особистість засвоює досвід суспільства, його цінності, накопичує соціальні знання та норми поведінки [6, 39].

На відміну від закономірностей, принципи дозвіллевої діяльності відбивають ті вимоги, що висувуються суспільством перед дозвіллевою сферою для успішного виконання суспільного призначення дозвілля.

Принципи становлять теоретичні, соціальні, культурні, політичні, організаційні засади, на яких ґрунтується дозвіллева діяльність молоді. Зарубіжні вчені визначають такі загальні принципи дозвіллевої діяльності:

- **принцип інтересу**, що означає врахування інтересів особистості, сприяє не лише їх задоволенню, а й стимулюванню нових потреб і запитів, формує нові духовні цінності; передбачає відповідність дозвіллевого заняття нахилам та уподобанням особистості;
- **принцип системності** як цілеспрямована, системна організація дозвіллевої діяльності з метою раціонального використання вільного часу, розвитку соціальної активності та індивідуальної ініціативи людини, відволікання її від асоціальної поведінки;
- **принцип добровільності** як певна незалежність дозвілля, відсутність регламентації з боку держави та інших структур, вільний вибір людиною дозвіллевих занять;
- **принцип диференціації** як врахування особливостей різних верств населення, умов праці, професійних інтересів, вікової специфіки, статевих ознак, рівня духовного розвитку особистості;
- **принцип доступності та якості дозвіллевих послуг** як задоволення потреб і запитів клієнтів дозвіллевого закладу, систематичне вивчення їхніх бажань, прогнозування розвитку дозвіллевої сфери;

• **принцип відповідності дозвіллевих послуг місцевим умовам** – соціально-демографічним, економічним, культурно-освітнім, практичній діяльності людини [6, 40].

Т. Берд вважає, що сучасне дозвілля людини необхідно розглядати як цілісну активність, яку можна розрізняти за соціальними, психологічними, фізіологічними, освітніми, естетичними, рекреаційними компонентами [6, 10].

Зважаючи на множинність та різноманітність класифікацій дозвілля, загальноприйнятою вважається класифікація дозвілля за такими ознаками:

- 1) видом активності (пасивне та активне дозвілля);
- 2) періодичністю (щоденне, щотижневе, відпускне, святкове);
- 3) тривалістю (короткочасне, довготривале, епізодичне);
- 4) напрямками діяльності (творче, рекреаційне, культурне, спортивне, декоративно-прикладне, туристичне) [6, 13].

Молода людина обирає конкретний вид дозвіллевої діяльності з різних причин: відпочити від навчання або роботи, відновити фізичні та психічні сили, поглибити свої знання, розвинути вміння та здібності, прагне набути нового соціального досвіду, поспілкуватися з друзями, зміцнити здоров'я, принести користь людям і суспільству.

Ми вважаємо, що основними завданнями соціальної роботи в сфері дозвілля молоді є:

- поширення просвітницьких та культурно-освітніх знань;
- формування здорового способу життя;
- інформування з питань працевлаштування та сприяння в цьому;
- підготовка до сімейного життя та формування усвідомленого батьківства;
- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання негативним явищам та їх подолання;
- сприяння молоді в реалізації власних соціально значущих ініціатив і проектів;
- формування культури дозвіллевої діяльності.

Культура дозвіллевої діяльності молоді означає:

- важливий компонент загальної культури молодої людини;
- якісний показник реалізації соціально-культурного потенціалу особистості;
- рівень оволодіння творчим потенціалом вільного часу;
- рівень сформованих умінь і навичок регулювання вільного часу.

Від уміння направляти свою діяльність в години дозвілля на досягнення соціально та особисто значущої мети, реалізацію своїх перспектив, розвиток і вдосконалення своєї особистості залежить соціальне самопочуття молодої людини, її задоволеність своїм вільним часом і життям.

На нашу думку, основними напрямками соціальної роботи в сфері дозвілля молоді є:

1. *Культурно-дозвіллевий і рекреаційний*, що передбачає організацію змістовного дозвілля молоді; розвиток творчого й духовного потенціалу молоді в інтересах її становлення й самореалізації, підтримку талановитої та активної молоді.

2. *Соціально-профілактичний*, спрямований на створення умов для інтеграції особистості в соціум, попередження негативних явищ у молодіжному середовищі шляхом використання різних форм організації дозвілля.

3. *Профорієнтаційний*, що має на меті сприяння професійній орієнтації та працевлаштуванню молоді, навчання її самоосвіті та саморозвитку, активно використовуючи свій вільний час. Сутність профорієнтаційного напрямку дозвілля полягає у допомозі усвідомленого вибору професії, формуванні потреб поглиблювати набуті знання, оновлювати їх та практично використовувати.

4. *Спортивно-оздоровчий*. Головним завданням цього напрямку діяльності є зміцнення здоров'я молоді, формування та розвиток фізичної культури, пропаганда й підтримка здорового способу життя засобами дозвілля.

Оптимальне поєднання різних напрямів соціальної роботи передбачає залучення молоді до розважально-ігрових, видовищних, просвітніх, оздоровчих, художньо-творчих форм дозвіллевої діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати аналізу соціально-педагогічної літератури та практичний досвід організації дозвілля молоді, дали підстави для визначення таких вимог:

1. При виборі й організації різних форм дозвіллевої діяльності необхідно враховувати їх виховне значення, чітко уявляти, який соціальний досвід вони допоможуть сформувати або закріпити молодій людині.

2. У процесі організації дозвілля молоді має відбуватися мотивація, активізація, стимулювання ініціативи до просоціальних дозвіллевих занять.

3. Забезпечення прямої участі кожної молодої людини в творчих дозвіллевих заняттях з метою формування у хлопців і дівчат особистісних потреб, інтересів, умінь, якостей, що сприяють змістовному та активному проведенню дозвіллевого часу.

4. У процесі організації дозвілля молоді доцільно врахувати диференційований підхід до різних соціально-демографічних молодіжних груп (наприклад, учнівської, студентської, робітничої).

5. Молодіжне дозвілля повинне бути різноманітним, цікавим, носити розважальний і добровільний характер. Зрозуміло, тут важливий як зміст, так і форма пропонованих дозвіллевих занять, які повинні відповідати потребам і інтересам молоді, органічно сприйматися хлопцями й дівчатами. Єдиний спосіб забезпечити саме таке дозвілля – це надання можливості кожному активно проявити себе в різних видах дозвіллевої діяльності.

6. Для успішної організації дозвілля молоді потрібно: знати форми, методи, засоби; вміти наповнити ці форми кожного разу соціально значущим змістом; підібрати таку назву дозвіллевої форми, яка б відповідала організації та змісту дозвілля, привертала увагу та викликала зацікавленість представників цільової групи.

7. У сфері дозвілля молоді повинен здійснюватися перехід від: простих форм діяльності до складніших; пасивного відпочинку – до активного; фізичних форм рекреації – до задоволення духовних потреб; пасивного засвоєння культурних цінностей – до реалізації соціальних і культурних ініціатив, творчості і т.п.

Література

1. Белецька І. В. Соціальна значущість культурно-дозвіллевих установ в організації вільного часу молоді / І. В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 1. – С. 33 – 38.

2. Белецька І. В. Специфіка та зміст молодіжного дозвілля / І. В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – № 2. – С. 26 – 31.

3. Белецька І. В. Специфіка дозвілля в життєдіяльності молоді на сучасному етапі / І. В. Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 4. – С. 35 – 39.

4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверевої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.

5. Максимовська Н. О. Наукові засади розвитку соціальної педагогіки дозвілля / Н. О. Максимовська // Освіта та педагогічна наука. – 2012. – № 5 – 6 (154 – 155). – С. 37 – 42

6. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І. В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.